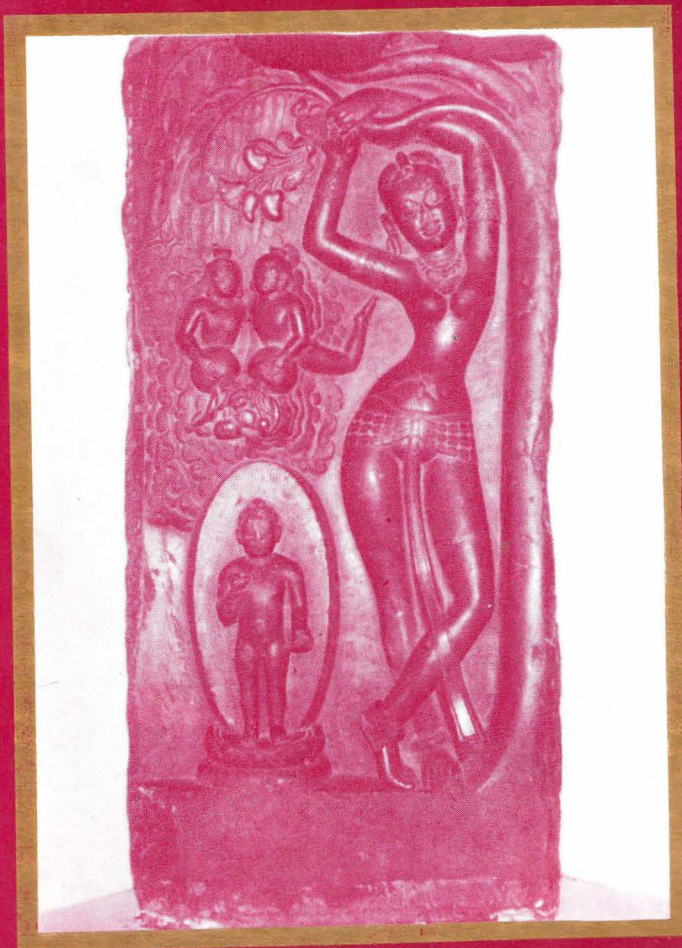

२५४० बुद्ध जयन्तीया लसताय् पिथना

बुद्धया जन्म, बोधि व महापरिनिर्वाणया
संस्मरणय् कियातःगु

प्रस्तर मूर्ति कला

अन्वेषक तथा लेखक

पं. हेमराज शाक्य

**बुद्धया जन्म, बोधि व महापरिनिर्वाणया
संस्मरणाय् कियातःगु प्रस्तर
मूर्ति कला**

अन्वेषक व लेखक

पं. हेमराज शाक्य

पिकाक

२५४० बुद्ध जयन्ती समारोह समिति

रत्नाकर महाविहार, हःबाहाः, यल

ने.सं. १११६

शान्तिनायक महाकारुणिक प्रस्तुति

वन्दे श्रीशाक्यसिंहं सुरनर नमितं
देवदेवाधिदेवं ।
संसाराब्धे प्रबुद्धं सकल गुणनिधिं
गौत्तमं बुद्धनाथं ॥
संसारे सिंहनादं सकल भयहरं
स्थापितं धर्मच्छत्रं ।
त्रैलोक्यं धर्मवर्षं गुणशतनिलयं
तर्पितं देवलोकम् ॥

समर्पण

गुलिनं प्राणिपिंगु हितसुख शान्ति निम्तिं बुद्धशासन
अभिवृद्धि कामना यासे भी पूर्वाचार्यपिन्सं
बौद्धसाहित्य, संगीत, कला उन्नति व
विकास यांना थकल वसपोलपिंगु
गुणानुस्मरणस प्रस्तुत पुस्तक
द्वहलपा च्वना ।
॥ अस्तु ॥

Lalitpur Sub-Municipal Corporation

Pulchowk, Lalitpur, Nepal
Phone : 526316, 521500
Fax No. : 977-1-521495
P O. Box No. : 8260
Kathmandu, Nepal.

Date : ०५३१/४

शुभकामना ।

काठमाण्डौ उपत्यकाभित्र लिच्छवी कालदेखिका प्राचीन महत्वपूर्ण बौद्ध कलाका प्रस्तर मूर्तिहरू ठाउँ ठाउँमा अध्यावधि छन् । कुन मूर्ति कहाँ छन् ? ती मूर्तिका महत्व के छन् ? हामीलाई थाहा छैन । आजको परिप्रेक्ष्यमा यस्ता महत्वपूर्ण प्राचीन बौद्धकलाका मूर्तिहरू खोजी भई, ती मूर्तिका महत्वबारे पुस्तक, पुस्तिका प्रकाशनमा ल्याउनु पनि मानव धर्म नै ठान्दछु ।

प्राचीन महत्वपूर्ण बौद्धकलाका प्रस्तर मूर्तिहरूको खोजी गरी, ती मूर्तिहरूको महत्वबारे व्याख्या गर्ने काम ललितपुर निवासी नेपालका बौद्ध विद्वान, पुरातत्व एवं संस्कृतिविद् तथा लिपि विशेषज्ञ पं. श्री हेमराज शाक्य ज्यूले धेरै अधिदेखि गर्दै आउनु भएको कुरा मलाई थाहा छ । उहाँको यी महत्वपूर्ण कामबाट म धेरै प्रभावित छु ।

यस पालिको २५४० औं बुद्ध जयन्तीको उपलक्ष्यमा पनि प्राचीन महत्वपूर्ण बौद्ध कलाका प्रस्तर मूर्तिहरू खोजी गरी लेख्नुभएको " बुद्ध जन्म, बोधि व महापरिनिर्वाण संस्मरण्य कियातः गु प्रस्तर मूर्ति कला " नाउँको पुस्तिकाको पाण्डुलिपि पढें । यसमा बुद्ध जीवनीमा आधारित अति महत्वपूर्ण ५ वटा प्रस्तर मूर्ति कलाको खोजी र राम्रो व्यवस्था भएको पाएँ । यस्ता महत्वपूर्ण काम आजसम्म कुनै विद्वानबाट भएको देखिदैन । यस्ता महत्वपूर्ण काम आफ्नै कर्तव्य सम्झी पुस्तिका तयार गर्नुहुने अन्वेषक तथा लेखक पं. श्री हेमराज शाक्यज्यूको सद्गाना गर्दै यस्ता महत्वपूर्ण पुस्तिका प्रकाशमा ल्याईदिने २५४० औं बुद्ध जयन्ती समारोह समिति, रत्नाकर महाविहार, ललितपुरलाई पनि धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

बेखा रत्न शाक्य
प्रमुख
ललितपुर उप-महानगरपालिका

जिगु कामना

बुद्धया जन्म, बोधि तथा महापरिनिर्वाणया संस्मरणे क्रियातः गु नेपाः यागु प्रस्तर मूर्तिकलायात कयाः पं. हेमराज शाक्यजुयागु अनुसन्धानं पिज्वः गु ध्व सफू स्वयाः बुद्धधर्मे मूर्तिकलाया विकास सम्बन्धी छत्वाचा खँ लुमंसे बोगुलिं थः गु बिचाः प्वकाचवना ।

भगवान् बुद्धं धर्मदेशना यानाबिज्याङ्गु बखते श्रोतावृन्दयागु बौद्धिक धमता स्वयाः उमिसं अपुक थुइके फय्क मुद्रा ज्यानाः अपुगु जनभापां धर्मदेशना यायेगु वसपोलया विशेषता जुल ।

बुद्धधर्मे बुद्धयागु मूर्ति ल्वँहते कियेगु प्रथा भगवान् बुद्ध निर्वाण जुयाबिज्यागु ५०० दँ लिपा पिर्हाबोगु खः । भगवान् बुद्धयागु उपदेशयात मस्यक मइक न्वय वयेकातयेत वसपोलया निर्वाण जूगु स्वला लिपा बिहारया राजगृहेच्वंगु बेभार पर्वते दुगु सप्तपर्णी गुफाय् ५०० म्ह अर्हतपि मुनाः प्रथम संगायना जुल । अले सूत्र पितक, विनय पितक, अभिधर्म पितक याना बुद्धयागु धर्मदेशनायात स्वव्व थल । अथे हे १०० दँ लिपा निकोगु संगायना जूबले 'दश वत्थुनि' धकाः फिगु विनय सम्बन्धी मतभेद जुयाः भिक्षुसंघे धेरवादी व महासाधिकया रूपे निव्व दल । तृतीय संगायना सम्राट अशोकया पाले जुयाः धेरवादी बुद्धधर्म भारत जक मखु भारत पिने श्रीलंका, बर्मा, नेपाल, मध्य एशिया न्यंकभनं इनावन । महासाधिकतसें इशया प्रथम शताब्दी भिक्षु बासुगुप्ताया अध्यक्षताय् महाकवि अश्वघोषया उपाध्यक्षत्वय् पुष्यपुर, शौकन्हं पाकिस्तानया पेशावरे प्रथम संगायना यानाः हिन्दूकुश पर्वत ल्हासा ध्यंक बनाच्वंगु व्यापारीतय्गु रेशमी मार्ग ल्हासा चीन तक नं ध्यन । थथे हे बौद्ध यात्री छम्हसे दक्कले न्हापां हिन्दूकुश पर्वतया शिलाय् भगवान् बुद्धया मूर्ति छगु क्रियाचक्रगु जुल । अले मेमेपिं यात्रीतसें नं कियेगु यात । लिपा गीकतसें उत्तर भारतया पंजाब तक वयाः त्याकाः थः गु राज्य कायम यासेलि उमिसं नं थः गु शैलिं बुद्धया मूर्ति कियेगु प्रारम्भ यात । कालान्तरे पंजाबया गांधार देशे मूर्ति दयेकेगु ग्रीस व भारतया मिश्रित कला पिर्हाबयाः भगवान् बुद्ध व बोधिसत्त्वपिनिगु विभिन्न विषययात कयाः उपदेश व्यूगु अनुसारं विभिन्न मुद्रा विकसित जुल । विस्तारं ध्व गान्धार शैलि मपुरा ध्यबले तस्सकं विकसित जुयाः दशौ शताब्दी पाखे नेपाः ध्यन । नेपाले अशोकया कालनिसं बुद्धधर्मया प्रादुर्भाव जूगु खः सां मूर्तिकलाया विकास नालन्दा व विक्रमशील विश्व विद्यालयया बौद्धकलाकारपिं नेपाः वयाः विभिन्न विहार स्थापना यानाः स्थानीय जनतापिन्त बुद्धधर्मे दीक्षित याः गु इतिहास अनुसन्धानया विषय खः ।

थुगु कथं सर्वसाधारण जनतायात बोधि यायेया निम्ति महायान बुद्धधर्मे बोधिसत्त्वपिनिगु मूर्ति कियेगु ज्या बुद्धया मूर्ति नापं न्ह्यच्वावन । म्हुतुं व्याख्या यायेगु खंय् मूर्तिनं व्याख्या यात धाःसा तातकक लुमनाच्वनीगु जूगुलिं नेपाः यापिं बौद्धपिन्सनं बुद्धधर्मया विकासक्रमे पिर्हाबागु गृह्यसमाज तन्त्र, निस्पन्नयोगावलि व साधन मालाया आधारं विभिन्न मुद्राया घोपिं, प्रस्तरं, काष्ठं, हस्तिहाडं कियेगु नापं धातुयागु मूर्ति दयेकेगु नं चलन नेपाले तस्सकं हे विकास जुल । भारतं ध्व कला बुद्धधर्मया विनाश नापं तुं तंकाच्वन धाःसा नेपाल थौं तक रक्षा यानाच्वंगु दु ।

नेपाःया अतिकं नां दम्ह बौद्ध विद्वान् अन्वेषक तथा अनुसन्धाता पं. हेमराज शाक्यजुं भगवान् बुद्धयागु जन्म, बोधि व निर्वाण स्वतां चूलागु स्वांया पुन्हीया लसताय् नेपाले अफ्र यले लुयाबोगु भगवान् बुद्धयागु जन्म, बोधिज्ञान तथा महापरिनिर्वाण अंकित जुयाच्वंगु विभिन्न प्रस्तर मूर्ति त मात्तुमाला थौतकक सुनानं खंके मफुनिगु मूर्ति त माला विवरण समेत प्रस्तुत यानाबिज्यागु सापहे च्वछाये बहः गु ज्या धकाः भापिया ।

भीषाय् दुगु इलंदो बहाः बहि त्वाः त्वाले उखे थुछे लानाच्वंगु चीभाः, बहाः, बही अले अनच्वंगु मूर्ति त अफ्र गुलिखे माला हे स्वयेमानी धयागु खँ पं. हेमराज शाक्यजुया ध्व बचाधंगु जूसां सापहे महत्त्वपूर्ण सफुर्ति भीत न्वानाच्वंगु दु ।

२५४० बुद्ध जयन्तीया उपलक्ष्ये रत्नाकर महाविहारया अनुरोधे चव्याबिज्यागु ध्व सफुर्ति भीत बुद्धधर्म प्रति अप्पो श्रद्धा उत्पत्ति याइ धयागु मनं तुनां वसपोलया दीर्घ जीवनया कामना यासे वसपोलयागु अनुसन्धानं भीत सदां न्हूगु लं स्वयदयेमा धकाः भापिया । अस्तु ॥

सुनयश्री मिश्र संस्कारित
यम्पि महाविहार
अक्षय तृतीया, २०५३

प्रा. आशाराम शाक्य

चवमिया थःगु खँ

वसपोल शान्तिनायक महाकारुणिक भगवान बुद्ध शाक्यमुनिया जन्म व बुद्धत्व प्राप्त यानालि अन्तस महापरिनिर्वाण प्राप्त यानाविज्यागु शुभ संयोग चूलाःगु महान ऐतिहासिक दिवस वैशाख पुन्हि स्वांया पुन्हियाया लसताय् पिथनेत चवयागु थुगु बःचाधंगु पुस्तिका खः ।

प्रायः भूगु थौया समाजय् बुद्ध जयन्तीया उपलक्ष्यस विभिन्न किसिमया वौद्ध स्मारिका प्रकाशन यायेगु चलन दु । तर उगु पुस्तिकास बुद्धया जन्म बोधि एवं निर्वाण जूगु सन्दर्भयात कया थी थी प्रबन्ध, निबन्ध, कविता एवं नाटक, उपन्यास, धर्म दर्शनयात कया चवयातःगु च्वसु पिदंगु खने दु । परन्तु धार्थे धार्थेमाल धाःसा बुद्धया जन्म, बोधि एवं निर्वाणया मूर्तिकला छथासं तया प्रस्तरमूर्ति कलाया विषयय् प्रकाश जूगु खने मदु धाःसां अत्युक्ति जुइ थें मताया ।

थुगु अभाव पूर्ति विषययात कयाः थुगु दँया बुद्ध जयन्तीया लसताय् अध्ययन, अनुसन्धान यानाः काठमाण्डू उपत्यकास प्राप्त बुद्ध जन्म, बोधि एवं निर्वाण सम्बन्धी क्रियातःगु महत्वपूर्णगु न्यागू प्राचीन प्रस्तरमूर्ति कलाया विषयय् चवयागु जुल ।

थुगु पुस्तिकाय् गनं द्व-विद्वं जुल धाःसा विज्ञ पाठकपिके क्षमा याचना याना च्वना । लिसे आलोचनायात नं सहर्ष स्वागत यानाच्वना ।

थुगु पुस्तिका पिथनेगु ज्याय् ग्वहालि याना दीपिं पासा साहित्यकार भाजु छत्रबहादुर कायस्थ, हेराकाजी वज्राचार्य, सुभाष प्रिन्टिङ्ग प्रेसया पासापिं व प्रकाशकयात यको यको सुभाय् बियाच्वना ।

थुगु पुस्तिका प्रकाशन जूगु पुण्यानुभावं सर्वत्र सदा कालं स्वस्ति कल्याण मंगल जुयाच्वनेमा धकाः ज्योतिरुप श्री स्वयम्भू धर्मधातुया श्री चरण कमलस प्रार्थना यानाच्वना । अस्तु ।

बु. सं. २५४०

ने. सं. १९९६

वि. सं. २०५३

हेमराज शाक्य

जयश्री विहार, महाबौद्ध

थैना, यल ।

फोन नं. ५२३२५०

प्रकाशक पाखें

भी सकसिनं म्हस्यूम्ह हनेवहःम्ह पुरातत्त्व तथा संस्कृतिविद् व लिपि विशेषज्ञ पण्डित श्री हेमराज शाक्यजुं अलसी व दिक्क मचाःसे उखें थुखें मातु माला बुद्धया जन्म, बोधि व निर्वाण यात कया कियातःगु महत्वपूर्णगु प्रस्तर मूर्तिकला सम्बन्धी सफू च्वया २५४० बुद्ध जयन्तीया लसताय् पिथनेत जिमित लःल्हाना बिज्यात । थ्व लसताय् च्वमि भाजु पं. हेमराज शाक्यजुयात थुगु बुद्ध जयन्ती समारोह समिति पाखें धन्यवाद व साधुवाद बियाच्वना ।

आशा दु, वसपोल पाखें हानं हानं थुजोगु महत्वपूर्ण ग्रन्थत च्वया बिज्याये फयेमा धकाः सुस्वास्थ्य व दीर्घायुया कामना यासे वसपोलयात भित्तुना नं देछाया च्वना ।

२५४० बुद्ध जयन्ती समारोह समिति
रत्नाकर महाविहार, हःबाहाः, यल ।

सप्तपद गमन मुद्रा शाक्यमुनि व शालभञ्जिका मुद्रास मायादेवी

ॐ आः गुरु वज्रधर मुनिशासनागम
बुद्ध विजय कर्मश्रीभद्र
सर्वसिद्धि
हूँ हूँ ।

सप्तपद गमन मुद्रा शाक्यमुनि व शालभञ्जिका मुद्रास मायादेवी

प्राप्ति स्थान : देवपत्तन (ग्वल) जयवागीश्वरीया लिक्क च्वंगु लुँहितिइ क्वहाँ वनेबलय् जःपाखे च्वंगु हितिया पःखालय् च्वंगु मूर्ति । थौकन्हे श्व मूर्ति राष्ट्रिय संग्रहालय् सुरक्षित यानातःगु दु ।

शताब्दी : गुंगूगु शदी (अनुमानित) ।

नाप इञ्च : २२X१२”

लोहंया ऊन : पालिस दुगु माय् रंगया लोहंया मूर्ति ।

अवस्था : थुकी मायादेवीया ख्वाःया रुप भच्चा विकृत व खःगु पालिया ग्वालि नं स्यनाच्च्वंगु दु । थथे हे सप्तपद गमन शाक्यमुनि (सर्वार्थसिद्ध) या ख्वाः, ल्हाः, त्यफुया भाग व पालि निखें छुं भच्चा स्यनाच्च्वंगु दु ।

मूर्तिया वर्णन : सप्तपद गमन यायेत तत्पर जुयाः पलेस्वांया द्योने दनाः, जःगु ल्हाःतिं अभयमुद्रा ज्यानाः, खःगु ल्हाः तप्यंक क्वकया ल्हाःम्हूचिना च्वंगु जुल । लिसें मायादेवीया गर्भ सुविमुक्त जुयेवं भूमिस पदार्पण याःगुया निम्तिं निर्वस्त्र जुयाः समभंग रुपय् दनाच्च्वंगु जुल । श्वया लिक्क बुद्ध जननी मायादेवी पिला सिमा क्वसं च्वनाः शालभञ्जिका मुद्रा यानाः त्रिभंग रुपय् शान्त, गम्भिर पूर्वक अर्द्ध समपार यानाः दनाच्च्वंगु दु । श्व मूर्तिइ यच्चुक-पिच्चुक समाःयानाः जालिसपः हिंकाः, न्हय्पनय् कुण्डल, गःपतय् हिरा-मोतिया माः, ल्हातिइ बाहि, चुल्या, अंगू न्हयाकाः, जँक्वसं मेखलां तिइका धर्कें बट्टा दुगु पतासिं सिंकातःगु जुल । तर बाम्हं च्वय् लंनं मफीकुसे स्तन प्रदर्शन यानाः मचाब्वय्थां मुक्त जुयाः प्रसन्न रुपं धुकया निपा ल्हाःतिं सिमाकचा घय्पुना आनन्दं दनाच्च्वंगु मूर्ति कियातःगु जुल ।

सर्वार्थसिद्धया च्वसं जक लुम्बिनी बनय् बुद्ध जन्म जूगु महान उपलक्ष्यस स्वर्गया देवपुत्रपिसं सुपाँय्चय् च्वनाः मंगल सूचक सुवर्णजलघटं पुष्प, रत्न, जल वृष्टि यानाच्च्वंगु दृश्य कियातःगु दु ।

मुद्राया अर्थ : संसारयागु दुःख अज्ञान क्लेश फुकेत अशान्त जगतय् शान्ति हयेत

अनुत्तर सम्यक् संबोधि महारत्न ज्वनाः वःम्ह त्रिलोक्यय् अत्यन्त दुर्लभम्ह अनुत्तर महापुरुष जुइम्ह सर्वार्थसिद्धयात जन्म बिये फुगुलिं थःत थम्हं गौरवान्वित जुयाः प्रफुल्लगु मनं अहोभाग्य भाःपाः पूर्ण स्वस्थ रुपं मायादेवी दनाच्चंगु जुल ।

अनादिगति संसारय् अज्ञान क्लेशया बसय् लानाः असंख्य कल्पतक दुःख चक्रय् चाःचाःहिला भयत्रासं विव्हल जुयाः शरण वने थाय् मदयाच्चपिनिगु लागी अभयदान बियेतः अनुत्तर महारत्न ज्वनावःगुया प्रमाणं सर्वार्थसिद्धं जःगु ल्हाःतिं अभयमुद्रा ज्यानाः खःगु ल्हाःतिं छुं वस्तु ज्वनाच्चंगु थें ल्हाःम्हचिना च्वंगु जुल ।

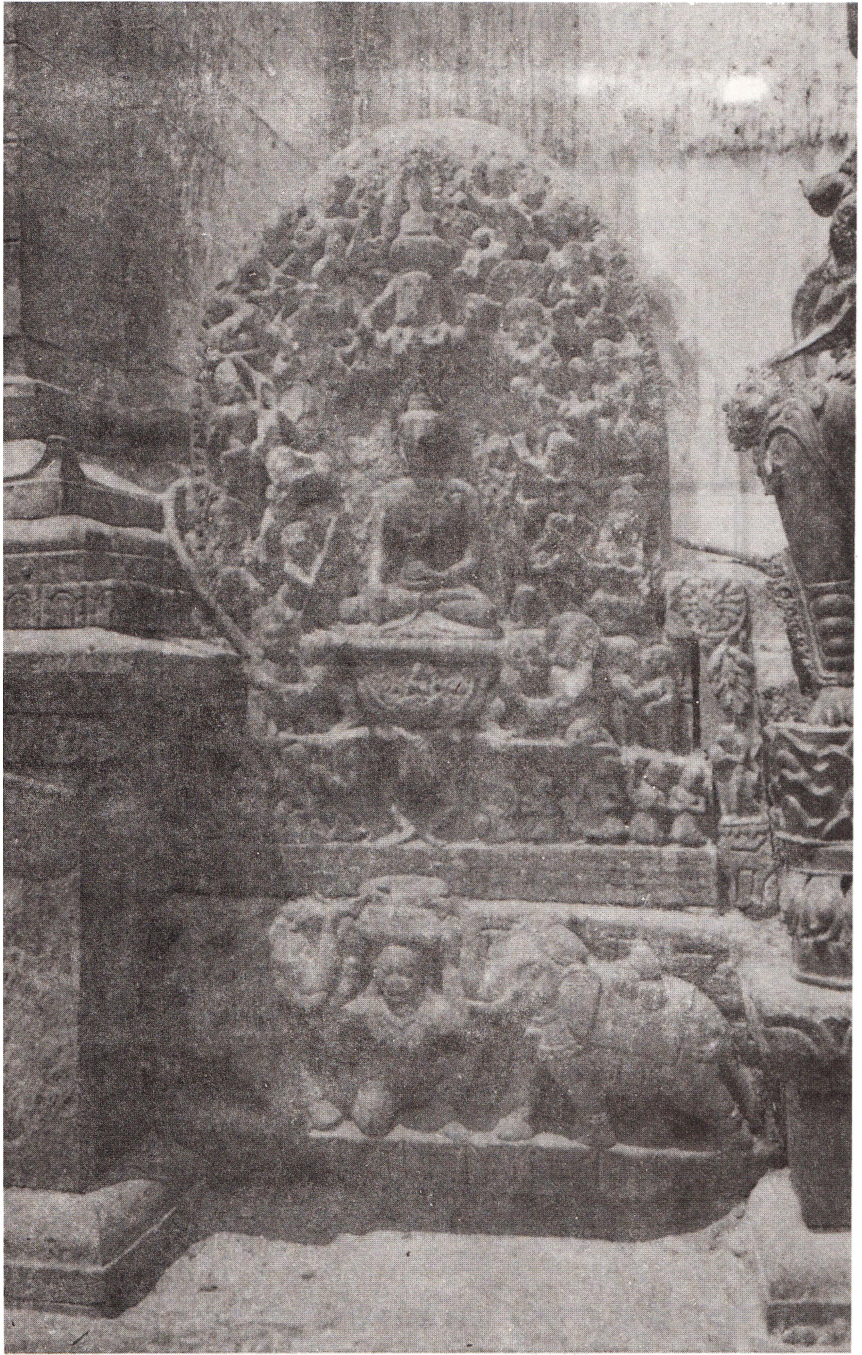
विशेषता

कला अनुसन्धानया क्षेत्रय् थौतक काठमाण्डू उपत्यकाय् लुयावःगु बौद्ध मूर्ति मध्यय् श्व लुम्बिनी बुद्ध जन्म चित्रण कलाय् अनुपम सौन्दर्ययागु छाप लाःगु दु । श्व मूर्ति स्वयेहे यैपुसे, लुधनेपुसे च्वं । तालमान लक्षणं संयुक्त श्व मूर्ति दर्शनीय जू ।

थःगु खँ

थौतक अनुसन्धानया स्वरूपय् जिं खनागु बुद्धजन्म मायादेवीया मूर्ति तथे दु -

ल्याः	थाय्	मूर्ति	शदी	कैफियत
१.	लुम्बिनी बनय् -	लोहयागु	३ गू शदी	प्रायः नष्ट रुप
२.	ग्वलं लुँहिति -	लोहयागु	९ गू शदी	X
३.	भिछेबाहाः -	लोहयागु	१२ गू शदी	विकृत रुप
४.	ईबहि थूदों -	लोहयागु	१२ गू शदी	पूर्ण खण्डित
५.	यल नकबहि -	सियागु	१५ गू शदी	X
६.	दुन्तुबहि -	दन्तयागु	१४ गू शदी	अपहरण
७.	भौरबहि -	सियागु	१६ गू शदी	X
८.	मरु सतः -	सियागु	१६ गू शदी	X
९.	छ्वासःपाक्व बाहाः -	सियागु	१७ गू शदी	X
१०.	यल क्वाःबाहाः -	लुँसियाधातु	२० गू शदी	X
११.	यल महाबुद्ध -	इष्टिकायागु	२० गू शदी	X
१२.	उकुबाहाः -	धातुयागु	२० गू शदी	X
१३.	लुम्बिनी -	तुयू लोहयागु	२० गू शदी	X
१४.	किण्डोल विहार -	लोहयागु	२० गू शदी	X
१५.	स्वयम्भू तँनय् -	लोहयागु	२० गू शदी	X
१६.	स्वयम्भू संग्रहालय -	चायागु	२० गू शदी	X

बुद्धप्रति मार आक्रमण तथा बुद्धत्व प्राप्ति मूर्ति

ॐ आः गुरु वज्रधर मुनिशासनागम
बुद्ध विजय कर्मश्रीभद्र
सर्वसिद्धि
हूँ हूँ ।

बुद्धप्रति मार आक्रमण तथा बुद्धत्व प्राप्ति मूर्ति

प्राप्ति स्थान	स्वयम्भू महाचैत्यया अक्षोभ्य बुद्धया क्वस्सं खवपाखे तयातःगु मूर्ति खः ।
शताब्दी	नेपाल सम्वत ७७६ रिखेयागु ।
नाप इञ्च	९४X६० से. मि.
लोहंया ऊन	भुयुलाकंगु हाकुलोहंया मूर्ति ।
अवस्था	छ्वाःया आकृति भच्चा अस्पष्ट जुयाच्चंगु दु ।
मूर्तिया वर्णन	श्व मूर्तियात न्यागु तहल्य विभाजित यानातःगु दु । थुकिया वर्णन छसिकथं थथे खः-

१. न्हापांगु तहल्य वसपोल शाक्यसिंह तथागत सिंहासनया द्योने वज्रासन यासे भूमिस्पर्श मुद्रा यानाः शान्त गम्भीरपूर्वक च्वनाच्चंगु क्यनातल । थुगु बुद्ध मूर्तिया जःखः मारश्रेष्ठ कृष्णवन्धु नमुचिमारया मुख्य मुख्यपिं सेना अफिसरत वयाः विभिन्नकथं भीषण रुप धारण यासे सशस्त्र ज्वनाः प्रहार यायेत तयार जुयाच्चपिनिगु दृष्य क्यनातल । थुपिं मध्यय् गुलिसिनं तपस्या भंग याये थें ध्वाति पुयाच्चन । गुलिसिनं खड्ग ज्वनाः प्रहार यायेत सनाच्चन । गुलिसिनं भालां सुइत ताःतुनाच्चन । गुलिसिनं पर्वतं चिइत कोशीस यानाः पर्वत ल्ह्वना हयाच्चन । गुलिसिनं धनुष वाणं कयेकेत ताँछा कसय् यानाच्चन । गुलिसिनं दना वने कि मवने धयाःलि सिंहासन ल्ह्वनाः वांछ्वयेत बल यानाच्चन । थुलि जक मखु सम्पूर्ण मारक्लेशया प्रतिनिधि स्वरुप जुयाच्चपिं चतुर्मार नं थःथः पिनिगु बाहन गयाः भगवान बुद्धया न्ह्योने उपस्थित जुयाः तमासा स्वयाच्चनः-

१) स्कन्धमार	-	हँय् गयाच्चमंह ब्रम्हा
२) क्लेशमार	-	गरुड गयाच्चमंह विष्णु
३) मृत्युमार	-	द्वहं गयाच्चमंह महेश्वर
४) देवपुत्रमार	-	किसि गयाच्चमंह इन्द्र

२. निगूगु तहल्य बुद्धया आसन त्वाकःया क्वप्पल्य साक्षि स्वरुप पृथ्वीमाता तयातल । थुकिया अर्थ खः- बुद्ध व मारश्रेष्ठ कृष्णवन्धु नापं खँ जबलय् धाःगु

नं दु - “हे मारश्रेष्ठ कृष्णवन्धु ! छं भिद्वःकः निर्गनाद यज्ञ यानावःगु पुण्यं छ कामधातु भुवनया मालिक जुल । परन्तु सत्त्वार्थ हित सुख निम्ति अनुत्तर सम्बोधिज्ञान प्राप्त यायेत जिं असंख्य स्वंगू कल्प वर्ष तक पारमिता चर्या चल्य याना वयेधुन । उगु कुशल मूलया पुन्यानुभावं थौं जि बुद्ध जुया” धकाः आज्ञा जबलय् कृष्णवन्धुमारं लिसः बिल- “भो शाक्यसिंह ! छं धाःगु खँ पाय्छि हे जू । जिं निर्गनाद यज्ञ यानावयागुया साक्षि जा छ हे जुल । तर छं पारमिता चर्या चल्य यानावयागुया साक्षि सु दु ले ?” धकाः प्रश्न याःबले थुगु समयय् भगवान बुद्धं थःगु जवल्हाः तिइजक पिकयाः भूमिस स्पर्श यानाः थियाक्यंगु जुल । उगु इलय् तुरुन्त हे भूमिपाखें पृथ्वीमाता पिहँवयाः साक्षि जुयाः न्वांवाःगु दु- “वसपोल बुद्धं अनेक जन्मजन्मान्तरय् प्राणिपिनिगु लागी बोधिचित्त उत्पत्ति यानाः सम्बोधि चर्या, पारमिता चर्या चल्य याःगु श्व हे पृथ्वीमण्डलय् खः, मेथाय् मखु, उकिया साक्षि जि हे खः ।” थुगु घटनाया संस्मरणकथं थन बुद्धया क्वस्सं पृथ्वीमाता अङ्गित यानातःगु जुल ।

३. स्वंगूगु तहलय् बुद्धयागु अद्भूत चमत्कार अलौकिक प्रातिहार्य खनाः मारश्रेष्ठ कृष्णवन्धु मुर्छा जुयाच्चंगु दृश्य क्यनातल । श्वया खःपाखे कृष्णवन्धुया मृत्यायपिसं कामुकभाव प्रदर्शित यानाः अभिनय यानाः बुद्धयागु दृष्टि चूलाकेत जन्त यानाच्चंगु दु । अले श्वया जःपाखे बुद्धप्रति मार आक्रमण नं छुं याये मफुसँलि बुद्धं मारगणयात त्याके धुसँलि “मारजिल्लोकजिज्जिन” धायेकूगु महान शुभ उपलक्ष्यस बुद्धयात पूजा सत्कार यायेत पूजा सामग्री ज्वनाः वयाच्चपिनिगु छगू पंक्तिवद्ध खनेदइ । थुपिं खः- प्रस्तुत मूर्ति निर्माण याके ब्यूपिनिगु दानपतिया परिवार । श्वया क्वस्सं थुगु प्रतिमा प्रस्थापनाया खँ अभिलेख अङ्गित यानातःगु जुल । ने.सं. ७७६ सालं साम्हेगुं महाविहारया शाक्य भिक्षु चिन्तामुनि धइम्हसिनं थःसुपुत्र धनदेवया स्मृतिस थुगु मारविजय शाक्यमुनि बुद्ध प्रति यानाब्यगू खँ कियातःगु जुल ।

४. प्यंगूगु तहलय् माकलं भूमिइ पुलिं चुयाः निपा ल्हाःतं दलूपाः मत ज्वनाःलि थःगु छँचनय् दिकाः आदरपूर्वक द्रवहले थें यानाः क्यनातल । श्व हे माकःया जः खः च्वपिं किसि निम्हसिनं उगु दलूपाः ल्त्वनेथें यानाच्चंगु खने दु । थुकिया आशय - मार धयापिसं गुबलें गनं खःगु भिंगु माःगु ज्या मयाः, न्ह्याबलें न्ह्याथाय् नं मखुगु म्वाःमदुगु जक ज्या यायेगुलिइ न्ह्यचिलिइ, अथे हे संतुं माकःया स्वभाव चरित्र उथें उथेंतुं मिल्य जू । उकिं थुजाःपिं निर्वुद्धि प्राणिपिनिगु

आचार विचार सुधार यायेत प्रज्ञाज्ञान रुपिइ ज्योति प्रकाश मजुइकं वास्तविक सुख शान्ति दइमखु धइगु अर्थय् माकःया छर्चैनय् दलूपाः मत च्याकातःगु जुल । थुगु हे रुपं सिन्हःमोहनी फयाः आगंपूजा आदि जुइबलय् नं माकःया नुगःपाचय् लाक्क मत च्याकाः मोहनी फयगु यानावइच्चंगु ज्वलन्त प्रमाण दु । कर्मकर्म फलकथं बिचाः यायेबलय् अज्ञानया कारणं तिर्यकयोनि पशुपंक्षि कुलय् जन्मकाःवनी धयातल । थुपिं पशुपंक्षि मध्यय् नं अप्पो मूर्ख बुद्धि जुयाः मार स्वरुपं त्वहः (कारण) मदयक माःसां म्वाःसां विघ्न उपद्रव जुइगु ज्या सनाजुइ । उकिइसं ताःहाकःगु द्वेष, इर्ष्या तयाः तं पिकयाः दागा तयाच्चनी । थुजाःपिनिगु हृदयय् याकनं प्रज्ञाज्ञान प्राप्त जुयाः पशुत्वं मुक्त जुयाः दिव्यत्व प्राप्त जुयाः उद्धार जुइमा धइगु भित्तुना देछायातःगु जुल ।

५. न्यागूगु तहलय् दकलय् सकलय् च्वय् भगवान बुद्धया फुसय् पलेस्वांया द्योने स्वयम्भू चैत्य अङ्कित यानातःगु दु । थ्व त्रिकालबुद्धपिनिगु आश्रय स्थान वास्तविक स्वरुप अनुत्तर सम्यक् सम्बोधि ज्ञान खः । थ्व हे ज्ञानयात परम विशुद्धगु दिव्य प्रतीक रुपय् मानय् यानातःगु शान्त शुद्ध प्रभाश्वर धर्मकाय ज्योतिरुप श्री स्वयम्भू महाचैत्य जुल । उकिं हे सप्तबुद्धपिंसं नं श्री स्वयम्भू ज्योतिरुप आदि बुद्धयात दर्शन पूजन यानावइच्चंगु खँ इतिहासं कनाच्चंगु दु ।

थःगु खँ : आःतक यानागु अनुसन्धानया ज्वलय् काठमाण्डू उपत्यकाय् लुयावःगु बुद्धप्रति मार आक्रमण दृश्य अङ्कित प्रस्तर मूर्ति थ्व हे छगू जक खः । थ्व थेंतुं सिं, धातुइ कियातःगु मूर्तित थथे दु -

- १) बुद्धप्रति मार आक्रमण दृश्य अङ्कित काष्ठमय तोरण इतुंबाहाःया लुखाफुसय् दु ।
- २) थुजाःगु हे बुद्धप्रति मार आक्रमण दृश्य अङ्कित लुँ सियातःगु धातुया मूर्ति जाम्बुनन्दवन महाविहारस (वतु, खुम्बाहालय्) गुँलां बहिद्यः ब्वइबलय् प्रदर्शनी जुइगु दु ।
- ३) थुजाःगु हे बुद्धप्रति मार आक्रमण दृश्य अङ्कित दन्तयागु दयेकातःगु यल इखाछँया गोपीचन्द्र महाविहारय् गुँलां बहिद्यः ब्वइबलय् क्यनेगु यानातःगु खः । थौकन्हे थ्व महत्वपूर्ण मूर्ति क्युरियो हूलय् ब्वाये धुकल धकाः धाइ ।

महापरिनिर्वाण मुद्रा- शाक्यमुनि व अष्टमहास्थान मूर्ति

प्राप्ति स्थान	यल, भिंछेबाहा: ननिइ लोकनाथ देग:या लिक्क चिबहा: फलय् च्वंगु पूर्वाभिमुख मूर्ति । वर्तमान थुगु मूर्ति सुरक्षाया निम्तिं देगलय् दुने तयात:गु दु ।
शताब्दी	१२ गूगु शदी (अनुमानित)
नाप इञ्च	महापरिनिर्वाण जक - ३ X ५ छ्चालं च्वंगु मूर्तिना नाप - १२ X ७.५
लोहंया ऊन	हाकुन:गु भुयुलाकंगु लोहंतय् कियात:गु ।
अवस्था	थुगु परिनिर्वाण मूर्तिइ शाक्यमुनि व श्व शाक्यमुनिया मूर्तिंया क्वसं च्वंगु बुद्धजीवनीइ सम्बन्धित मूर्तिना अस्पष्ट । उकिइसं दथुस च्वंगु मूलगु भूस्पर्श मूर्तिंया ज:गु ल्हा:या नाडि खण्डित जुयाच्चंगु दु ।
मूर्तिंया वर्णन	थुगु लोहंतय् जम्मा च्यागू अवस्थाया बुद्धमूर्तिना कियात:गु दु । दकलय् च्वय् पद्माङ्कुर सहित खाटाया द्योने अन्तिम शय्यासन यानाच्चंगु श्रीमुखमण्डल जक खने दयेक म्हं छम्हं चीवरं फायेकात:गु दु । थुकिइ तुति तप्यंक भोलंका:, ज:गु पाखें चुया: ल्हा: न्हकुस दिका:, ख:गु ल्हा: तप्यंका: पुलिया च्वसं दिका: निर्विकार भावं शान्तपूर्वक द्यनाच्चंगु थें यार:। मूर्ति कियात:गु ख: । श्व मूर्तिंयात महापरिनिर्वाण मुद्रा धाइ ।

श्वहे महापरिनिर्वाण मूर्तिंया क्वसं दक्कसिबय् भव्यगु विविध अलंकारयुक्त भूमिस्पर्श शाक्यमुनि वज्रासनय् सुप्रतिष्ठित जुयाच्चंगु मूर्ति दु । श्व मूर्तिंया ज:ख: शाक्यमुनिया जीवनी नापं सम्बन्धित प्रमुख घटनायुक्तगु मूर्तिना कियात:गु दु । ज:पाखे शालभञ्जिका मुद्राय् मायादेवीया मूर्ति दु । श्वया च्वसं भविष्य व्याकरण मुद्राय् दनाच्चम्ह बुद्धया मूर्ति दु । श्वया नं च्वय्

महापरिनिर्वाण मुद्रा- शाक्यमुनि व अष्टमहास्थान मूर्ति

ॐ आः गुरु वज्रधर मुनिशासनागम
बुद्ध विजय कर्मश्रीभद्र
सर्वसिद्धि
हूँ हूँ ।

प्रथम श्रावक धर्मचक्र मुद्राय् च्वनाच्च्वंम्ह बुद्धया मूर्ति दु ।
 खःपाखे प्रलम्बपादासन स्थित पिण्डपात्र धारण यानाच्च्वंम्ह
 बुद्धया मूर्ति दु । श्वया च्वसं चङ्क्रमण मुद्राय् बुद्धया मूर्ति
 दु । श्वया च्वसं द्वितीय बुद्धबोधि धर्मचक्र मुद्राय् बुद्धया मूर्ति
 दु । थुगु बुद्ध जीवनीया सर्वोपरि स्थानय् भावपूर्ण शोभावृद्धि
 यानाः ज्योतिरूप सूक्ष्मचैत्य कियातःगु दु ।

मुद्राया अर्थ : सदां स्थिर मदुगु श्व संसारय् मायामोहया बशय् लानाः थःगु
 धङ्गु मदुगुलिङ्ग थः कतः दयेकाः विपरित दृष्टिङ्ग लानाः दुःखगु
 देहं सुख धकाः भाःपियाच्च्वन । अनन्त दुर्लभ महारत्न मनुष्य
 जन्म प्राप्त जुया च्वसां सारतत्त्व म्हमसियाच्च्वन । क्लेश कल्पनाया
 जालय् लानाः अशुद्धगुयात शुद्धगु भाःपाः अनन्त कल्प तकं
 व्यर्थय् भुले जुयाः मिथ्या दृष्टिस लानाच्च्वन । थुजोपिनिगु
 कारणय् सम्यक्दृष्टि प्राप्त याये फङ्गु यथार्थगु, सारभूतगु,
 सुविशुद्धगु पूर्णज्ञान प्रदान यायेत अचिन्त्य ज्ञान सियाबिज्याम्ह
 सर्वज्ञ तथागत महाकारुणिक सम्यक्सम्बुद्धं परिनिर्वाण जुयाः
 भूतः क्यनाच्च्वंगु जुल । श्व हे निर्वाण मूर्तिया क्वसंच्च्वंगु
 विविध मूर्ति जक बुद्धया जीवमान कालय् जूगु प्रमुख घटनातय्गु
 मूर्ति जुल । थुपिं मूर्तितय्गु मुद्राया अर्थ श्वयां न्ह्योयागु मूर्तिया
 विवरणय् उल्लेख जुइ धुकल । आः श्व हे निर्वाण मूर्तिया
 च्वसं छाय् चैत्य अङ्कित यात जुइ धङ्गु विषयय् नं बिचाः
 यायेमाःगु दु । श्व ज्योतिरूप सूक्ष्म याये माक्को सम्पूर्ण ज्या
 पारङ्गत जूगु प्रमाणं सर्वसंस्कार परिशुद्ध जूगु, सर्वधर्म समता
 विपञ्चित नाम वज्रोपम समाधिस च्वनाः गगन स्वभावय्
 विलिन जूगु, प्रभाश्वर - धर्मकाय ज्योतिरूप चैत्यस अन्तर्निहित
 जुयाः सम्पूर्ण बुद्धचर्या विसर्जन जूगु जुल धङ्गु दिव्य भावनाया
 प्रतीक खः ।

थःगु खँ : अनुसन्धानया इवलय् काठमाण्डू उपत्यकाय् थौतकया दुने
 लुयावःगु लोहंयागु बौद्धकला मूर्तित मध्यय् श्व बुद्ध जीवनीया
 मूर्ति न्हापांगु खः । आश्चर्यया खँ- बुद्ध कर्मभूमि भारतय् गुलि

नं बुद्धया जीवनी अङ्कित प्रस्तरकला विद्यमान जुयाच्चन, उलि
बुद्ध जन्मभूमि नेपालस खने मद्, तस्सकं दुर्लभ ।

थुगु मूर्तितयगु दथुस गुगु भूमिस्पर्श मुद्रा दु । श्व मूर्तिं
फवात्त स्वयेबलय् बुद्ध थें च्वंसां परन्तु थुकिइ छागू तःधंगु
शंकास्पद दु । व छु धाःसा-श्व मूर्तिइ अवलोकितेश्वरया मूर्तिं
थें निखें ब्वहलय् सँ क्वकयातःगु खः । उकिं जिगु बिचारय् श्व
मूर्तिं भूमिस्पर्श जूसां बुद्ध शाक्यमुनि मज्जेसे सर्वार्थसिद्धया
न्हापायागु जन्म तुषिता भुवनय् बिज्याना च्वंबलय्या श्वेतकेतु
बोधिसत्व जुयेफु । कारण- थौतक यानागु बुद्धमूर्ति कलायागु
अनुसन्धानय् बुद्धं ब्वहलय् सँ क्वकयातःगु खने मद्, बोधिसत्वया
मूर्तिइ जक खने दु । उकिइसं श्व मूर्तिइ शिरशोभा स्वचो दुगु
मुकुट, कर्णपुष्प, कुण्डल, कण्ठी, चुल्या सहित दुगुलिं नं श्व
मूर्तिं बोधिसत्वयागु भेषय् परिणत जगू खने दु ।

थुगु प्रतिमा अङ्कित लोहंया तुक्रा स्वयेबलय् चीकू
जुसां थुकिइ बुद्धशाक्यमुनियागु भूत, भविष्य, वर्तमानयागु
संस्मरणया प्रतिनिधित्व यानाच्चंगुलिं कला क्षेत्रय् श्व मूर्तियागु
विशालता व महत्व यक्कौ दु ।

भगवान् बुद्धं महापरिनिर्वाण जुयेत बियाबिज्याःगु,
तुमंका तयेबहःगु अन्तिम उपदेश-“भिक्षुपिं ! संस्कार व्याक्क
अनित्य धकाः सिइकाः अप्रमादि जुयाः बांलाक स्मृति तयाः
गुणधर्म सम्पादन यानाकायेगु स्व !”

नव बुद्धयुक्त प्रभामण्डल सहित मारविजय मुद्रा-शाक्यमुनि

ॐ आः गुरु वज्रधर मुनिशासनागम
बुद्ध विजय कर्मश्रीभद्र
सर्वसिद्धि
हूँ हूँ ।

नव बुद्धयुक्त प्रभामण्डल सहित मारविजय मुद्रा-शाक्यमुनि

- प्राप्ति स्थान : यल, स्वथ कुलिंबाहा: पाखे कौतयगु तुंचुकय् दक्षिणाभिमुख मूर्ति ।
- शताब्दी : भिंप्पगूगु शदी (अनुमानित) ।
- नाप इञ्च : बुद्ध मूर्ति : २३ X १९.५”
तोरण : ३३ X २६”
- लोहंया ऊन : ह्याउंलाकंगु लोहंया मूर्ति, थ्वया ल्यूनेच्चंगु तोरण जक माय् रंगयागु ।
- अवस्था : थुगु मूर्तिया शिरोभाग (गःपःतक) त्वाः दयाः सिमेन्टीं स्वानातःगु दु । लिसें जःगु ल्हाःया पतिं व मूर्तिया ल्यूनेच्चंगु तोरणाय् कियातःपिं बुद्धया मूर्तितय्गु ख्वाःपाः ज्यलाः अस्पष्ट जुयाच्चंगु दु ।
- मूर्तिया विवरण : चक्कंक व्हःगु पलेस्वांया द्योने वज्रासनय् च्वनाः जःगु ल्हाःतिं भूमिस्पर्श यानाः, खःगु ल्हाः मुलय् दिकाच्चंगु दु । चीवर एकांश शैलिइ न्ययेकातःगु दु । तर थुगु मूर्तिया भूमिस्पर्श यानाच्चंगु जःगु ल्हाः पुलिया क्वसं दिकातःगु मज्जे ख्वाःया चुलिंगु न्हयोनेसं वज्रासनया दथुइ थ्यंक यंका भूमिस्पर्श यानाच्चंगु दु । थुगु प्रकारया भूमिस्पर्शयात भूसाक्षि निर्देशन मुद्रा धकाः नं धाः । थुगु अवस्थाया मुद्रायात मारविजय मुद्रा नामं प्रशिद्ध जुयाच्चन ।

थ्व मूर्तिया ल्यूनेसं च्वंगु प्रभामण्डल तोरणाय् कियातःपिं गुम्ह बुद्धया नां थथे खः-

१) दिपंकर बुद्ध	२) विपश्ची बुद्ध
३) शिखी बुद्ध	४) विश्वभूव बुद्ध
५) ऋकुञ्च बुद्ध	६) कनकमुनि बुद्ध

- ७) काश्यप बुद्ध ८) शाक्यमुनि बुद्ध
 ९) अनागत बुद्ध (मैत्रेय)

मूर्तिया छचाखेरं प्रभामण्डलया सिथय् अग्नीज्वाला
 बुत्ता कियातःगु दु । थ्व गुम्ह बुद्ध मूर्तियात थःथःगु हस्त मुद्राय्
 अङ्कित यानातःगु दु ।

थःगु खँ

थौं तकयागु अनुसन्धानया ऋवलय् आःतक लुयावःगु मूर्तित
 मध्यय् शाक्यमुनि बुद्ध दथुइ तयाः छचालं प्रभामण्डल स्वरूप
 तोरणय् सप्तबुद्ध व त्रिकालबुद्ध मिलय् यानाः कियातःगु प्रस्तर
 मूर्ति कलाय् थ्व न्हापांगु खः ।

दशभूमियुक्त अष्टबुद्ध अङ्कित लिच्छवीकालीन चैत्य

ॐ आः गुरु वज्रधर मुनिशासनागम
बुद्ध विजय कर्मश्रीभद्र
सर्वसिद्धि
हूँ हूँ ।

दशभूमियुक्त अष्टबुद्ध अङ्कित लिच्छवीकालीन चैत्य

प्राप्ति स्थान : यल, वज्रकीर्ति महाविहार (वंबाहाः) या प्रमुख चैत्य ।

शताब्दी : खुगूगु शदी ।

नाप इञ्च : ५१ X ३४ से.मि.

लोहया ऊन : भुयुलाकंगु फिलोहं ।

अवस्था : थुगु अशोक चिभाः ऋवाट् स्वयेबले पूर्ण अवस्था थें खने दुसां, थुकिइ च्वंगु मूर्तिया अनुहार व मुद्रा ज्यानातःगु पतिं थाय् थासय् ज्यलाः अस्पष्ट थें जुयाच्चंगु दु । गुलि स्पष्ट जुइमाःगु खः, उलि स्पष्ट जूगु खने मदु । थुगु चिभाः स्वंगु खण्डय् विभाजित यानातःगु खने दु । प्रथम खण्ड चिभाःया चोलांम् चक्कु छगू भाग । निगूगु खण्ड चिभाःया गर्भ गृह । स्वंगूगु खण्ड चिभाःया आसनया रूप्य त्वाकः ।

मूर्तिया विवरण : थुगु चिभाःयात स्थानीय जनभाषं अशोक चैत्य धयातःसां थ्व अशोककालिन थें मच्चं । थ्व लिच्छवीकालिन चैत्य जुइफु । थुकिइ च्याम्ह बुद्धया मूर्ति अंकित जुयाच्चंगु खने दु । थ्व चिभाःया प्यकुनय् प्यम्ह सिंहया मूर्ति कियातःगु दु । प्यखेरसं च्वम्ह धर्मचक्र मुद्रा- शाक्यमुनि बुद्ध अले थ्वया क्वस्सं पूर्व रिखे भूमिस्पर्श मुद्रा बुद्ध, दक्षिण रिखे वरद मुद्रा बुद्ध, पश्चिम रिखे ध्यान मुद्रा बुद्ध, अथेसतुं उत्तर रिखे अभय मुद्रा बुद्ध समेत च्याम्ह बुद्धया मूर्ति अङ्कित जुयाच्चंगु दु । प्रत्येक दिशाया अङ्कित बुद्ध मूर्तिया जःखः च्यागू ग्वाखःचा अङ्कित जुयाच्चंगु दु । थुगु च्यागू ग्वाखःयात अष्टचैत्यया स्थान मानय् यानावइच्चंगु दु । थुगु मूर्तिया उर्द्ध भागाय् चोलांम् गजुलिइ मेमेगु चैत्यथें त्रयोदशभूमि अङ्कित यानातःगु मज्जेसे भिगूभूमि जक अङ्कित यानातःगु दु । थ्व भिगूभूमिया नां थथे खः-

- १) प्रमुदिताभूमि २) विमलाभूमि ३) प्रभाकरीभूमि
- ४) अर्चिष्मतिभूमि ५) सुदूरजयाभूमि ६) अभिमुखिभूमि

- ७) दुरङ्गमाभूमि ८) अचलाभूमि
 ९) साधुमतिभूमि १०) धर्ममेघाभूमि

थुकिया विस्तृत विवरण दशभूमि सूत्र्य उल्लेख
 जुयाच्चंगु दु ।

थःगु खँ

थुगु किसिमं प्यंगु दिशाय् प्यम्ह धर्मचक्र मुद्रा- शाक्यमुनि
 अङ्कित जुयाच्चंगु अन्यत्र स्थानय् दुर्लभ धाःसां अत्युक्ति
 जुडुमखु । श्व थःगु हे विशेषता खः । थुगु प्यंगू धर्मचक्रया
 आशय श्व खः कि-

१. प्रथम धर्मचक्र : ऋषिपत्तन मृगदावनय् पञ्चभद्र वर्गीयपिंत
 चतुरार्यसत्ययागु धर्मचक्र प्रवर्तन यानाबिज्यागु खः ।
२. द्वितीय धर्मचक्र : राजगृह गृद्धकूट पर्वतस बोधिसत्त्वपिंत
 महायानया धर्मचक्र प्रवर्तन यानाबिज्यागु खः ।
३. तृतीय धर्मचक्र : तुषिता भुवनय् महामायादेवीयात धर्मचक्र
 प्रवर्तन यानाबिज्यागु खः ।
४. चतुर्थ धर्मचक्र : धान्यकटक श्रीपर्वत वज्रपर्वतस
 वज्रयानया धर्मचक्र यानाबिज्यागु खः ।

चैत्य वन्दना-स्तुति

जातिं बोधि प्रवरमतुलं धर्मचक्रमरण्ये
 चैत्याचार्य त्रिभुवन नमितं श्रीमतं प्रातिहार्यम् ।
 स्थाने चैत्ये गिरिनगरनिभे देवदेवावतारे
 वन्दे भक्त्या प्रणमित शिरसा निर्वृतायेन बुद्धा ॥

सप्त बुद्धया जीवनी सारांश परिचय तालिका*

(३)

१	बुद्धया नां	विपश्यी	शिखी	विश्वभूव	ऋकुण्ड	कनकभुनि	काश्यप	शाक्यभुनि
२	बुद्धया देश	बन्धुमती	अरुणाक्ष	अनुरम	क्षेमावती	शोभावति	वाराणसी	कपिलवस्तु
३	बुद्धया मां	बन्धुमती	प्रभावती	यशोवती	विश्वचिनी	उत्तराणी	धनवती	मायादेवी
४	बुद्धया अबु	बन्धुमान	अरुण	सुजित	अग्निवत्त	यक्षवत्त	बन्धुवत्त	शुद्धोदन
५	बुद्धया जात	क्षत्री	क्षत्री	क्षत्री	ब्राम्हण	ब्राम्हण	ब्राम्हण	क्षत्री
६	बुद्धया कलाः	विपश्यन्ती	शिखीभालिनी	विश्वधरा	ककुद्बती	कण्ठभालिनी	धर्मधरा	यशोधरा
७	बुद्धया काय्	महामति	रत्नधर	आकाशगञ्ज	सकलमङ्गल	कनकराज	धर्मधर	राहुलभद्र
८	बुद्धया बोधिवृक्ष	क्वॉफोसिमा	लखकमलसिमा	धुंसिमा	सिसोसिमा	उद्बुवरसिमा	वरसिमा	वंगलसिमा
९	बुद्धया विशेषता	तेज	बल	सत्यवाक्य	समाधि	ज्ञान	ऋद्धि	वीर्य
१०	बुद्धया मुद्रा	धर्मचक्र	ध्यान	वरद	ध्यान	भूस्पर्श	अभय	भूस्पर्श
११	बुद्धया प्रमुख शिष्य	खण्ड, तिष्य	अभिसंभव, क्षमकर	सोण्ड, उत्तरा, तुपसन्तरा	विधुर, सजीव बुद्धि	भायाभ, भारद्वाज	तिष्य, उत्तम, सोत्थित	शारिपुत्र, महामौद गत्यायण, आनन्द
१२	बुद्धया आयु	८०,०००	७०,०००	६०,०००	४०,०००	३०,०००	२०,०००	१००
१३	बुद्ध नेपाल् तिब्बतः गु शाय्	जतमानोज्ज्व पर्वत	ध्यानोज्ज्व पर्वत	फुलच्वो पर्वत	सिद्धि फुलोच्च पर्वत	वज्रकूट पर्वत	गोभृङ्ग पर्वत	गोपुच्छ पर्वत
१४	बुद्धया पर्यायस शाक्यभुनिया नां	सत्य धर्म	क्षेमराज	पर्वताक्ष	ज्योतिपाल	सुधर्मराज	ज्योतिराज	सर्वार्थसिद्ध

* श्रोत :- सुगतावदान, स्वयम्भुपुराण, पञ्चरक्षा सूत्र

अन्वेषक तथा लेखक हेमराज शाक्यया

पिदने धुंकू कृति

१. नेपाल लिपि संग्रह
२. बौद्ध विहार व ग्रन्थ सूची
३. बौद्ध शिक्षा प्रथम भाग
४. आर्यावलोकितेश्वर परिचय
५. बौद्ध कला अनुसन्धान सूची
६. नेवारी वर्ण परिचय
७. कुम्भेश्वर इतिहास
८. लिपि विकास तालिका
९. नेपाल संस्कृतिया मूलुखा
१०. लिच्छवी अभिलेख प्रकाश
११. कोलोफोन्स एण्ड इन्स्क्रिप्शन्स
(डा. तुल्सीराम वैद्य नाप)
१२. रुद्रवर्ण महाविहार परिचय
१३. भूपतीन्द्र मल्ल विरचित विक्रम चरित्र नाटक
(सम्पादन: सत्यमोहन जोशी नाप)
१४. स्थिरोभव शाक्य
१५. बौद्धनाथ स्तूप इतिहास
१६. त्रिभाषयुक्त आर्य भद्रचरी
१७. मयूरवर्ण महाविहार इतिहास
१८. नेपाल लिपि प्रकाश
१९. माणिगल राजप्रासाद (मंगल बजार)
२०. पूचो छगू अध्ययन
२१. इल्हने सम्यक्
२२. बुद्ध मूर्ति छगू अध्ययन
२३. आर्य नामसंगीति परिचय
२४. श्री स्वयम्भू महाचैत्य
२५. विद्याधरी विजयेश्वरी परिचय
२६. भास्करकीर्ति महाविहार (यतछा)
२७. रुद्रवर्ण महाविहार तालपत्र अभिलेख
२८. डकुमेन्ट्स फ्रम दि रुद्रवर्ण महाविहार
(सम्पादन : वर्नहार्ड क्वलभर नाप)
२९. हिरण्यवर्ण महाविहारया पिण्डपात्र अभिलेख
३०. सम्यक् महादान गुथि
३१. वैश्रवर्ण महाविहारया संक्षिप्त परिचय
३२. श्री ५ महेन्द्र स्मृति अभिलेख
(सम्पादन : ईश्वरमान श्रेष्ठ नाप)
३३. आर्य नामसंगीति ताराशत नाम स्तोत्र भद्रचरी
३४. महाबुद्ध मन्दिर इतिहास
३५. यलया विहार चैत्य व धर्मधातुया सूची
३६. न्दुईया लसताय् भिंतुना
३७. रुद्रवर्ण महाविहारया विभिन्न अभिलेख
३८. बौद्ध विधि कथं मचा जंकु
३९. बुद्धमलोकेश्वर सांस्कृतिक पृष्ठभूमि
४०. न्दुईया लसताय् भिंतुना
४१. इल्हने सम्यक् इतिहास श्रव्या ज्याखवः
४२. बुद्धमलोकेश्वर छगू शिलापत्र अनुदित
४३. पूजापण व पुण्य प्रशंसा
४४. त्रिशरण गमन शिक्षा व धारणी पाठचर्या
४५. महायानी बौद्ध देवता नाम सूची
४६. धर्म संस्कृतिया बसुजा ज्वलं (सचित्र)
४७. यशोधर महाविहार स्थित मञ्जुश्रीया छगू इतिहास
४८. चैत्यया थःगू आत्मकथा संक्षिप्त इतिहास
४९. वसुन्धराया सांस्कृतिक पृष्ठभूमि
५०. शान्तिपुर गुफाया परिचय
५१. रुद्रवर्ण महाविहार छगू अध्ययन
५२. अक्षेश्वर महाविहार पूचो छगू अध्ययन
५३. नेपाःया बौद्ध सांस्कृतिक सम्पदा
५४. महायानी बौद्ध ग्रन्थ सूची
५५. आर्य अपरिमिता सूत्र (अनुवाद)
५६. बुद्ध जन्म, बोधि व महापरिनिर्वाणया प्रस्तर मूर्ति
कला परिचय